

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 208

מסכת עבודה זרה ס"ו-ע"ב

בס"ד, ט"ז אייר תשס"ג

השבוע בגליון

- ♦ דג טהור עם טעם של דג טמא
- ♦ הבדל בין בעלי חיים יבשתיים לבע"ח ימיים
- ♦ הדבש כחומר משמר וכחומר מעכל כאחת וההשלכות ההלכתיות
- ♦ תהליך הפקת הדבש
- ♦ רגלי הדבורים וכנפיהן מותרים באכילה
- ♦ שולחן ערוך של גנבים...

- ♦ מותר לשתות מים מאקווריום?
- ♦ טעם שנפלט ממאכל כבוש
- ♦ התרנגולת שצנחה לקדרת חמאה

- ♦ כלי טרף על קצה המזלג
- ♦ "כלי בן יומו וכלי שאינו בן יומו"
- ♦ מהי הגעלת כלים?
- ♦ האם הגעלת כלים היא מצוה?
- ♦ דינו של מאכל שבושל במזיד בכלי שאינו בן יומו
- ♦ ג'לטין - מותר או אסור?

דף סז/ב נותן טעם לפגם מותר

כלי טרף - על קצה המזלג

הדפים הנלמדים בימים אלה עוסקים בכלים הנאסרים לבשל בהם ובדרכי הכשרתם. בגליון הנוכחי נסקור נושא זה באופן כללי, ונרחיב את דברינו במספר פרטים בו. **כלי "בן יומו" וכלי "שאינו בן יומו"**: מאכל המתבשל בכלי פולט טעם, הנבלע בדפנות הכלי. בעת שיחזור ויבשלו בכלי זה, ייפלט הטעם הבלוע בדפנותיו וייבלע במאכל החדש. לפיכך, אסרה התורה לבשל בכלי שבושל בו מאכל שאסור באכילה, עד שתחלוף יממה מעת בישול המאכל האסור. כל עוד לא חלפו עשרים וארבע שעות מאז בושל בו המאכל האסור, מכונה כלי זה "בן יומו". לאחר יממה, טיבו של הטעם הבלוע בדפנות הסיר מתערער ומתפוגג, עד שלדעת חלק מן הראשונים הוא פגום לאכילה באופן מוחלט, וכלי זה מכונה כלי "שאינו בן יומו".

מכל מקום, מדרבנן, גם בכלי "שאינו בן יומו" אסור לבשל.

מהי הגעלת כלים? כלי "בן יומו" שאסור מן התורה, וכלי "שאינו בן יומו" שאסור מדרבנן, ניתן להגעילם ובכך הם מותרים לשימוש מיידי. פעולת ההגעלה היא הכנסת הכלים בלועי הטעם האסור למים רותחים, ופירוש המילה "הגעלה" הוא "הפלטת" נע"י רמ"א או"ח סי' תנ"א סעי' ג'). כלומר, פעולת ההגעלה גורמת את פליטת הטעם האסור מדפנות הכלי (מאירי וכל בו). לפיכך, אין להגעיל כלי "בן יומו", האסור מן התורה, בכמות מים שאין בה כדי לבטל בשישים את הטעם שייפלט, שהרי, אם הטעם הנפלט לא יתבטל במים הרותחים, לא זו בלבד שהוא ישוב ויטריף את הדפנות שמהן יצא זה עתה, אלא הוא ייבלע גם בדפנות הכלי שבתוכו הוא מוגעל. יש, אפוא, להגעיל כלי "בן יומו" בכלי בעל בית קיבול גדול כך, שהמים הרותחים שבתוכו יבטלו את הטעם האסור הנפלט לתוכם מיד עם פליטתו ("תבואות שמש ס"ו").

אין להגעיל כלי "בן יומו": להלכה כותבים ה"טור" והרמ"א (יו"ד סי' קכ"א): "אין להגעיל שום כלי כל זמן שהוא בן יומו". זאת, עקב החשש, שכמות המים אשר בה מוגעל הכלי לא תהא מספקת ("משנה ברורה" סי' תנ"ב ס"ק כ'). בהגעלת כלים של פסח, אף מחמירים, וטרם הפסח מגעילים את דוד ההגעלה הענק, **אם מעוניינים להמשיך ולהשתמש בו בימי הפסח**, אלא אם כן בשעת ההגעלה הוא הכיל כמות מים הגדולה פי שישים מכל הכלים שהוגעלו בו גם יחד (ראה ספר "הגעלת כלים" עמ' רכ"ה).

האם הגעלת כלים היא מצוה? דין הגעלת כלים מפורש הוא בתורה (במדבר לא/כב - כג). ואכן, הסמ"ק (קצ"ה) ורבנינו תם (בספר הישר חלק התשובות סי' נ"ו), מנו זאת כמצווה [אף שאינה חיובית, הרי היא כמצוות השחיטה, המוטלת על האדם המבקש לאכול בשר, ואף מברכים על השחיטה]. אולם, רובם המכריע של הראשונים לא מנו את הגעלת הכלים כמצווה מן התורה, משום שלדעתם, פרשת הגעלת כלים שנכתבה בתורה, אינה אלא הודעה, כי כלים בולעים טעם אסור, תוך הסבר טכני כיצד ניתן להכשירם.

בספר "הגעלת כלים" (פרק י"א הערה 10) אף מסופר על מנהגם של בני הודו לברך על ההגעלה. אולם, אין אנו מברכים על ההגעלה, משום, שכאמור, אין היא מצווה, ואין מברכים על הימנעות מן העבירה ("איסור והיתר" כלל נ"ח סי' ק"ד).

דף סז/ב לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא

דינו של מאכל שבושל במזיד בכלי שאינו בן יומו

במאמר הקודם ציטטנו את הנפסק להלכה ("שולחן ערוך" יו"ד סי' קכ"ב), כי חכמים תקנו שגם לאחר שחלף זמן רב מעת הבישול של מאכל אסור בכלי מסויים, היינו: "שאינו בן יומו", אין לבשל בו מאכל. בדרך כלל, כאשר חכמים אסרו צורת בישול מסוימת, אין

דבר העורר

גדולי ישראל

וחיבתם לתורה הקדושה

הימים, ימי ספירת העומר. זה עתה חגגנו את חג הפסח, בו יצאנו ממצרים לקראת קבלת התורה, ואנו מתכוננים לקבל את חג השבועות, חג מתן תורתנו, בו זכינו לקבלה. **מתנה זו**, אינה מתנת חנם. אין היא אינה מונחת בקופסה, אלא יש להתאמץ כדי להשיגה. את הפסוק (משלי יד/ו) "לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר", מפרש רש"י: "לב יודע מרת נפשו - טרחו ויגיעו שעמל בתורה. לפיכך, בשמחתו לא יתערב זר - כשיקבל שכרו לעתיד". איש איש ועמלו, טרחתו, התאמצותו, שקידתו, התמדתו ודבקו בתורה הקדושה. מרת נפשו. הקשיים, האילוצים, העכבות, הטרדות - הכל נכנס בחשבון. לב יודע מרת נפשו. רק האדם עצמו יודע עד כמה היה עליו להשקיע בלימוד התורה, עיתים בא הדבר לידי ביטוי בקושי להתרכז בעת השיעור נוכח מהמורות החיים, ופעמים מתבטאים מאמציו בהבנת סוגיה, שמושגיה אינם נהירים לו. הכל גלוי וידוע, ובשמחתו לא יתערב זר.

חשוב לשון ולדעת, כי כל לומדי התורה באשר הם, גדולים וקטנים כאחד, אינם משיגים את מעלתם בתורה ללא עמל. ידועים ומפורסמים הם מעשיהם של גדולי ישראל, אשר באישון ליל השיר את רגליהם היפות במים צוננים, כדי להפיק שינה מעפעפיהם. היו שהתאמצו להתרכז בדברי התורה, עד שדמם הלם בראשם והם נאלצו לכרוך מגבת לחה למצחם, והיו והיו.

מדוע הם נהגו כן? הם חשו בכל מאדם, כי התורה הקדושה היא הדבר היקר מכל. היא ואין בלתה. משכך, ברור, כי כל מאמץ, עמל ויגיעה הפכו עבורם לתענוג רוחני מאין כמוהו. **השבוע** התקבל במערכת מכתב מאת אחד מתלמידיו של הגאון רבי ישראל גרוסמן שליט"א, פוסק וראש ישיבת פינסק קרלין בירושלים, ובו מעשה מאלף על זקינו, הגה"צ רבי אברהם אבלי קוסובסקי זצ"ל, ממנו ניתן ללמוד על חיבתם העצומה של גדולי ישראל לתורה הקדושה.

הגאון רבי אברהם אבלי קוסובסקי זצ"ל שימש כראב"ד בבית דינו של, הגאון רבי יהושע מקוטנא זצ"ל, בעל ה"זית רענן", בירושלים ונדע כגאון חריף ובקיא בכל מכמני התורה.

בן קטן היה לרבי אברהם אבלי, ושמו יהושע, שלימים התפרסם כמחבר סדרת ספרי "הקונקורדנציה". יום אחד בהיותו בן עשר,

לעילוי נשמת

הר"ר אליהו יחיאל מירון ז"ל

ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע י"ט אייר תשנ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידינו משפ' מירון שיחיו תל אביב

לעילוי נשמת

הר"ר שמעון בן משיח ושרה ז"ל

נלב"ע כ"ב אייר תשכ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידינו הר"ר מנחם בן משיח ומשפ' שיחיו סביון

לאכול מאכל שנעשה באופן זה. אולם, מעניין לגלות כי הפוסקים (י"פרי מגדים" יו"ד סי' צ"ט ס"ק ז') דנים, אם מותר לאכול מאכל כשר, שבושל במזיד על ידי יהודי בכלי טרף "שאינו בן יומיו". על שורשי מחלוקת זו נעמוד בשורות הבאות ועל ידי כך נתבונן בטעמי התקנה.

"לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא", כך מבואר בסוגייתנו. כלומר, מן התורה אין לבשל מאכל כשר בסיר שביממה האחרונה בושל בו מאכל אסור, משום שטעם המאכל האסור בלוע בדפנות הכלי, והרי כמות הטעם שנבלעה אינה בטלה בשישים באוכל המבושל בכלי זה לאחר מכן. זאת, מאחר שבעת חישוב הכמויות, אנו מתייחסים לדפנות הסיר כמלאות בטעם האסור, והלא אין בתכולת הסיר פי שישים מעובי דפנותיו. ההתייחסות אל הטעם כאל דבר מאכל מכונה "טעם כעיקר", כלומר, הטעם הרי הוא כעיקר, כמאכל עצמו.

כל זאת, ב"קדירה בת יומא", היינו: בתוך כ"ד שעות מעת בישול המאכל האסור. אולם, בתום היממה, מן התורה רשאי אדם לבשל בו ככל שיחפוץ, ובטעם הדבר נחלקו הדעות.

לדעת הר"ן, לאחר כ"ד שעות נפגם לחלוטין הטעם הבלוע בדפנות הכלי ופוקעת ממנו ההלכה ש"טעם כעיקר". לפיכך, מן התורה מותר לבשל בסיר זה, ואף על פי כן תקנו חז"ל שלא לבשל בו, כדברי הגמרא (ע"א): "גזירה קדירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא". כלומר, חז"ל אסרו את כל הקדירות, מחשש שמא בטעות יבואו להשתמש בקדירה "בת יומא" ("ערוגות הבושם" יו"ד סי' צ"ט ס"ק ג', ממשמעות שאר הראשונים). אולם, יש שאינם גורסים הסבר זה בגמרא (עיי' "ביאור הגר"א" יו"ד סי' קכ"ב) ולדעתם, לאחר כ"ד שעות הטעם הבלוע בדפנות הכלי אינו נפגם באופן מוחלט, ולמרות שהוא עדיין אסור, הרי הוא מתבטל כנגד מאכל אחר העולה עליו בכמותו, ואין צורך בעירובו בכמות העולה עליו פי שישים. ואף על פי כן אסרו חז"ל לבשל בכלי זה, משום שמדרבנן (לדעת רוב הראשונים), "אין מבטלין איסור לכתחילה", היינו: אין לגרום בכוונה תחילה לביטולו של דבר איסור בדבר היתר (רשב"א ב"תורת הבית הארוך" בית ד' סוף שער ד').

נשוב כעת למאכל שבושל במזיד בכלי "שאינו בן יומא" ונמצא, כי דינו של המאכל תלוי ועומד במחלוקת הנזכרת. שהנה, אם תקנת חז"ל שלא לבשל ב"קדירה שאינה בת יומא" נועדה למנוע עירוב ומכשולות, אין, איפוא, כל איסור עצמי במאכל זה, ואין מניעה לאוכלו (כמובן, שהמבשל עבר על איסור) ("ערוגות הבושם" שם). אולם, אם חז"ל אסרו לבשל בכלי זה משום ש"אין מבטלין איסור לכתחילה", התבטל אסור באכילה. שכן, כלל זה גם קובע, כי העובר עליו במזיד, לא זו בלבד שלא התיר את דבר האיסור, אלא אף אסר בכך את המאכל המותר ("ישולחן ערוך" יו"ד סי' צ"ט סעי' ה'). ועיי' "תפארת למשה" יו"ד סי' צ"ד ושו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"ב סי' מ"א).

דף סח/א שאין ראוייה לגר אינה קרויה נבלה

ג'לטין - מותר או אסור?

"תורת חיים", כך אנו מכנים את התורה הקדושה. בסוגיה בה אנו עוסקים, ניתנת לנו הזדמנות אחת מיני אין ספור, להיווכח, כי כל שורה בגמרא, כל דרשה וכל לימוד, חיוניים, חשובים ואקטואליים עד לימינו אנו, ובאים לידי ביטוי בכל אורחות החיים. במאמר זה נתמקד באופן בו חכמי התלמוד כרכו הלכה מסויימת בסוגייתנו עם דרשה מן הפסוק, וניווכח בהשלכה הלכתית הנובעת מכך לגבי מאכלים רבים מאד הנפוצים כיום, כלהלן.

ייצור אבקת הג'לטין: במפעלי המזון שברחבי העולם, מרבים להשתמש בחומר הנקרא "ג'לטין". הג'לטין הוא חומר מחולל פלאים. בכוחו לעבות מאכלים דלילים ולהקנות להם מוצקות, לאחות חומר מימי וחומר שומני יחדיו, להצליף מאכלים עכורים, ועוד. הג'לטין מופק מעורות ומעצמות של בעלי חיים, והדרך המקורית להפקתו היתה על ידי ייבוש מוחלט של העורות והעצמות, עד שלא נותרה בהם לחות כל שהיא, ולאחר שטיפתם, בישולם, ייבושם וטחינתם מופקת אבקת הג'לטין.

בסוגייתנו מבואר, כי מן התורה, מאכל אסור שהתקלקל לחלוטין, אינו אסור באכילה, שנאמר (דברים יד/כא) "לא תאכלו כל נבלה, לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה" - "כל הראוייה לגר קרויה נבלה, שאין ראוייה לגר אינה קרויה נבילה", וכך נפסק להלכה.

אלא, שנחלקו הפוסקים אם מאכל זה אסור באכילה מדרבנן, ואף לדעת האוסרים אותו באכילה מדרבנן, קיים נידון נוסף בפוסקים, מה דינו של מאכל מקולקל זה, המעורב במאכל היתר ואינו נאכל בפני עצמו (עיי' "חינוך" מצוה תע"ב, בדק הבית להרא"ה בית ד' שער א', פרי"ח יו"ד סי' ק"ג ס"ק א', "מנחת כהן" תערובת ח"א פ"ט, "פרי תואר" סי' ק"ג, שאג"א סי' ע"ה, שד"ח כללים מערכת ב' כלל כ"ה, שו"ת "נודע ביהודה" מהדו"ק יו"ד סי' כ"ו). מאחר שבתהליך ייצורו של הג'לטין, אין הוא ראוי לאכילה, ניתן לכאורה לקבוע, כי מן התורה אין כל איסור לאוכלו. ואף לדעת הפוסקים, שמדרבנן אסור לאכול מאכל אסור שהתקלקל, הרי הג'לטין אינו נאכל כמות שהוא, כי אם בתערובת עם מאכל כשר, ולפיכך, יש להתירו באכילה גם מדרבנן, למעט לדעת המחמירים ביותר האוסרים אכילת מאכל מקולקל גם בתערובת.

דא עקא, שכאשר נתבונן היטב, נבחין, כי לפנינו מצוי מכשול שכמעט אין מבחינים בו, ולכאורה, לכל הדעות, אכילת הג'לטין אסורה מן התורה! שכן, אומנם, בעיצומו של תהליך הפקת אבקת הג'לטין נפגם טעמם של העור ושל העצמות, והם אינם ראויים לאכילה. אולם, לאחר מכן, בסופו של תהליך הייצור לפנינו ג'לטין הראוי לאכילה.

ניגש יהושע לאביו לאחר תפילת שחרית, ושאלה תמימה בפיו: "אבא, כמה פעמים מוזכר בשי"ש שמו של אביי?"

מספר הגאון רבי ישראל גרוסמן שליט"א: "לאחר שהאב שמע שאלה זו, שנשאלה בתמימות על ידי בנו הקטן, הוא לא הלך לביתו לסעוד פת שחרית. פניו התלהטו כשלהבת, והחל לצעוד במהירות לכל אורך בית הכנסת, מדרום לצפון וחוזר חלילה. כך המשיך בהליכתו אחוז שרעפים, מוחו צלל למים עמוקים בתורה הקדושה, הארוכה מיני ארך והרחבה מיני ים. לפתע, התייצב רבי אברהם אבלי על מקומו, קרא לבנו מחמדו ואמר לו: כך וכך פעמים מוזכר שם אביי בשי"ס... וחזר לביתו לסעוד את ליבו.

יהושע, הילד, נותר בבית הכנסת. היה עליו להשלים את המשימה. הוא הוציא מחברתו ועפרון מאמתחתו, שלף את מסכת "ברכות" מארון הספרים, והחל לחפש בין דפי הגמרא את השם אביי... הוא ביקש לבדוק אם אביו צודק...

השעות נקפו, ושעת בין הערביים הגיעה. מתפללים נכנסו לבית הכנסת לתפילת מנחה, והוא, הילד, עדיין עם העפרון בידו רכון על המחברת. עוד אביי, עוד אביי, הנה, עוד מעט יגמור...

לפתע, נכנס לבית הכנסת ה"שרף מבריסק", הלא הוא הגאון רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל, ונוכח בילד המתעסק עם כרכי התלמוד הבבלי, רוכן, סופר ורושם. באותם ימים, ש"ס של היה יקר המציאות. כאשר יהודי אמיד נדב ש"ס לבית מדרש, היו עורכים סעודה חגיגית מלווה בכלי זמר, כדי לציין את המאורע החשוב והמיוחד. והנה, ילד קטן מתעסק לו עם כרכים יקרים אלו ומבלה אותם.

הביט בו ה"שרף מבריסק" בילד הקטן, שהזדרזו להצטדק ולהסביר את פשר מעשיו. מהבוקר הוא סופר כמה פעמים מוזכר אביי בשי"ס, כדי לראות אם אביו צודק...

משמעת הגאון רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל את המספר שנקב בו אבי הילד, התיישב על מקומו והתרחק עמוקות. לאחר זמן מה הפטיר הגאון: "דיין טאטע האט גיטראפן פונקט אויף א האר" - "אביך קלע אל השערה".

והוא, הילד, שמע ו... המשיך לספור. - **ילדי**, פנה אליו ה"שרף מבריסק", הלא אמרתי לך שאביך צודק.

אם לאבי לא האמנתי...

נוכח הגרי"ל דיסקין זצ"ל כי הילד לא יניח לספרי התלמוד כל עוד לא יווכח במו עיניו את צדקת תשובת אביו. התיישב, איפוא, הגאון לידו והציע לו רעיון: "בחר לך פרק כל שהוא בים התלמוד, ואומר לך כמה פעמים מוזכר בו שמו של אביי, לאחר מכן תבדוק את נכונות תשובתי, ואם יוכחו דברי תוכל להניח, כי כך הם פני הדברים לגבי דברי ודברי אביך בכל השי"ס..."

הילד נקב בשם פרק מסויים, וכעבור שניות אחדות מסר לו ה"שרף מבריסק" את מספר הפעמים המדויק של שם אביי המוזכר בפרק זה. לאחר שהילד בדק ומצא כי הדברים נכונים, באה המנוחה לנפשו, והספרים זכו לשוב לארון.

שולח הסיפור מסיים, כי ממנו ניתן לעמוד על הבקיאיות ועל הגאונות שהיתה מצויה בין הגאונים בדורות הקודמים, והדבר מהווה חיזוק, דרבון, עידוד וסימון דרך לכל אחד ואחד מאיתנו - ההרגשה, אבל יש דרך לעלות לפסגות!

אנו גם התרשמנו מן העובדה, כי האב הדגול השכיל לנווט את יחסי הרעות, השעשוע והקירבה בינו לבין בנו לדברים שיש בהם כדי לקרב את בנו לתורה הקדושה, ולחבבה עליו. גדלותו של האב בתורה לא מנעה ממנו לספק את צרכיו של ילדו, ובבד בבד הוא כרך זאת בעיסוקים סביב לימוד התורה.

בהקשר למעשה זה מעניין לציין את המסופר על המהרש"ם, כי ביום ל"ג בעומר הוא נכנס לבית דינו וביקש מאחד הדיינים לשנות את כל אמרותיו של רבי שמעון בר יוחאי המובאות בתלמוד.

הדיין החל במשימה, ולאחר כמחצית השעה הפסיקו המהרש"ם: "חדל, חדל, כבר דילגת על שלושים ושלוש ציטטות וחלכות שנאמרו בשמו..."

על ימי ספירת העומר אומר הרמח"ל בספרו "דרך חיים": "מקבל כל אחד משמים כוחות מחודשים להשגת חלקו בתורה", ואין ראוי מתקופה זו להגברת החשק ללימוד התורה הקדושה ולהוספת פעלים בתורה. יתן ה' בלבנו את התבונה לנצל את הימים הקדושים הללו, ולהפיק מהם את המירב.

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק 079: 03-570-67-93
.....
בברכת התורה העורך

פנינים

דף סט/ב נהי דתקיף להו יצרא דעבירה, יצרא דיי"ן לא תקיף להו

שולחן ערוך של גנבים...

ויהי היום, ויהודי בריסקאי שהתהדר בתואר "ראש גנבי העיר", ערך סעודה בביתו.

באו תושבי העיר אל רב העיר, רבי חיים מבריסק זצ"ל ושאלוהו, אם רשאים הם להשתתף בסעודה זו. ענה להם הגר"ח, כי למחר ישיב להם. קרא לאיש אל ביתו ואמר לו:

יידוע אתה כי שומר סוד אנכי. לכן, ברצוני לשאלך מספר שאלות, ותאמר לי את האמת.

נענה הלה בראשו.

- כיצד אתם נוהגים אם מזדמן לכם לגנוב בשבת?

- **גונבים**.

- ואם יש צורך להדליק נר לשם כך?

- **מדליקים**.

- ואם לשבור מנעול?

- **שופרים**.

- ומגוי אתם גונבים?

- **וכי ממון של גוי אינו ממון...**

- ואם מוצאים שם בשר חזיר או טריפה?

- **לוקחים**.

- ומה עושים אתו?

- **מוכרים לגוי**.

- למה לא תאכלוהו בעצמכם?

- **מה?** נעלב הלה עד עומקי נשמתו. **וכי לא יהודי אנוכי? וכי אוכל חזיר או נבילה, רחמנא ליצילן?**

- אינני מבין, אמר לו הרב. עוברים על "לא תגנובו", מדליקים נרות ושופרים מנעולים בשבת קודש, אך חזיר ונבילה אינם אוכלים?

- **מה ענין זה לזה?** השיב ראש הגנבים.

הגניבה היא פרנסתנו; אם נזדמן לגנוב בשבת, מה נעשה? זו פרנסה וזו דרכה. ברם, לאכול טריפה וחזיר? וכי יצאנו מכלל ישראל...

למחרת ענה הגר"ח לשואלו:

אם אין האוכל גנוב, יכולים אתם לאכול שם...

דף ע"א רובא גנבי ישראל ניהו

מוצא מכובד לגנב

מעשה ברבי יוסף דב זצ"ל, בעל ה"בית הלוי", שבא לביתו בליל שבת מהתפילה, והנה גנב יהודי יוצא וכלי כסף בידו... נבדק הגנב מאד. לא חפץ הרב להכלימו, פנה אליו ואמר לו: **"וואס באט למשכן את כלך, כדי שאלוה לך מעות. אנט, מסור טא לי את הכלים, ואחר שבת בא לביתך"**. שמח הלה על המוצא המכובד, מסרם לרב ונמלט...

דף סז/ב גמר מגיעולי עכו"ם

הרהורי עבירה והגעלת כלים

הראשונים (בעלי התוספות עה"ת, ראבי"ה, רמב"ן, רבינו בחיי וחזקוני) הקשו: מדוע נצטוו בני ישראל על גיעולי גויים רק לאחר

כלומר, המאכל שלא היה ראוי לאכילה, שב והפך למאכל הראוי לאכילה?

בעומדנו מול המבוי הסתום שאליו נקלענו, נוכל להיווכח בערכה, שלא יסולא בפז, של כל דרשה בתלמוד ואופן לימודה. רבינו הגאון רבי יעקב מליסא זצ"ל, בחיבורו הגדול "חיות דעת" על חלק יורה דעה ב"שולחן ערוך" (סי' ק"ג ס"ק א') קובע, כי מדרשת חז"ל בסוגייתנו מוכח מעל לכל ספק, שמאכל אסור שהתקלקל לחלוטין, **מותר עולמית**, גם אם לאחר מכן הוא שב והופך למאכל הראוי לאכילה.

שהנה, שואל ה"חיות דעת", הלא כלל יסודי הרווח בכל איסורי אכילה [מלבד בשר וחלב וכלאי הכרס] קובע, כי אכילה שלא כדרך אכילה, אינה נחשבת אכילה (פסחים כד/ב), ובכלל זה, כמובן, אכילת מאכל שאינו ראוי לאכילה. מדוע, אם כן, נזקקו חכמי התלמוד לדרשה מיוחדת מן הפסוק כדי להתיר אכילת בשר נבילה שפג טעמו?

אין זאת, מסיק בעל ה"חיות דעת", אלא שבכך הורונו חז"ל, כי לאחר שפקע האיסור מבשר נבילה, **שוב אין הוא חל עליו שנית**, גם אם הבשר ישוב לאיתנו בדרך כל שהיא ויהפוך למאכל מלכים ערב. סר, איפוא, איסור התורה מהגילטין, ונותרנו עם מחלוקת הפוסקים אם איסור חכמים תקף במקרה זה.

הגילטין המשך להעסיק דורות רבים עד לימינו, אך חידושו של בעל ה"חיות דעת" הנלמד מסוגייתנו, משמש כאבן ברזל בהלכות מאכלות אסורות.

[יש לציין, כי ייתכן, שיש להתיר באכילה גילטין המופק מעצמות, משום שיתכן שעצמות כלל אינם נחשבים כמאכל אסור. ועיי' רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ד הל' י"ח, ועיי' שו"ת "אחיעזר" ח"ב סי' י"א, ח"ג סי' ל"ג, שו"ת "משנת רבי אהרן" ח"א סי' י"ז, שו"ת "ציץ אליעזר" שהביא מדברי הגר"י אברמסקי, ועוד].

דף סח/ב עכברא בשיכרא

מותר לשותות מי אקווריום?

האם מותר לשתות מים מאקווריום שבתוכו שט בשלווה סרטן או יצור ימי אחר האסור באכילה?

לא. איננו מעלים על דעתנו, מאן דהוא שישתה מים אלו בשקיקה, אך בכל זאת, יש לברר את הגדרתם ההלכתית של מים אלו, תוך בחינת ההשלכות המעניינות הכרוכות בעיון בנושא זה.

טעם שנפלט ממאכל כבוש: סוגייתנו דנה בכשרותו של משקה שכר, שלתוכו נפל עכבר. עכבר? שואל הרא"ש, מה הבעיה, הלא כולנו מכירים את טענתו של המן למלך אחשוורוש, כי בזוי הוא בעיני היהודים יותר מן הזבוב! שהרי, זבוב כי יפול לגביע היין של היהודי, יסולק משם וימשיכו ללגום מן היין, אך אם גוי ייגע ביין, ואפילו הוא המלך, שוב לא ישתוהו היהודים (מגילה יג/ב). מוכח, איפוא, כי בעל חיים טמא, הנופל לתוך מאכל, אינו אוסר אותו באכילה. לפיכך, מסיק הרא"ש, כי סוגייתנו עוסקת בעכבר שנפל לחבית השכר ושהה בה יום שלם, ולפיכך, העכבר "נכבש" במאכל, וכבוש הרי הוא כמבושל, הפולט טעם אסור לתוך האוכל, וכן דעת בעלי התוספות.

ההיה עכבר "כבוש" זה חי או מת? פרט זה לא פורש בדברי הרא"ש, ומחלוקת עצומה התעוררה בין הפוסקים סביב שאלה זו. יש הטוענים, כי שאלה זו חסרת חשיבות היא מאחר שבשר "כבוש" פולט טעם, ומה לי אם בשר זה הוא של עכבר נושם או פגר של עכבר. לעומתם, יש החולקים בכל תוקף וסוברים, כי גוף חי אינו פולט מאומה! כנגדם ניצבים חלק פוסקים אחרים הטוענים, כי גוף חי פולט גם פולט, אך טעמו אינו אסור, ורק טעמו של גוף מת הוא האסור (שו"ת "שואל ומשיב" מהדו"ג ח"א סי' מ"ג).

התרנגולת שצנחה לקדרת חמאה: בספרי הפוסקים מצויות דוגמאות רבות של מקרים שנקלעו לעין הסערה ההלכתית. כך, בעיר פרנקפורט דמיין שבגרמניה, עוררה תרנגולת תמימה ומסכנה פולמוס תקיף בין תלמידי החכמים, לאחר שבעלת כנף זו מעדה לתוך קדרת חמאה רותחת ומבעבעת. אמנם, היא מתה תוך שניות, אך זכרה לא ימוש מספרי הפוסקים לעד. אחד הרבנים הורה להשליך את החמאה ואף לא לתיתה לנוכרים. זאת, מאחר שהתרנגולת נכוונה והתבשלה גם לפני מיתתה, ולפיכך, היא פלטה טעם לתוך החמאה בעודה "אבר מן החי", שאסור באכילה גם לבני נח! ה"חתם סופר" זצ"ל, הדן בספרו (שו"ת יו"ד סי' צ"ד) במקרה זה, נוהה אחר פסיקה זו וקובע גם הוא, כי גופו של בעל חיים פולט טעם גם בעודו בחיים. מקרה טראגי ביותר נידון בספרי הפוסקים, כאשר עולל רך, טבע בכמות עצומה של דבש, והפוסקים (ה"פרי חדש" וה"בית הלל", הובאו בשו"ת "שואל ומשיב" שם) נדרשו לקבוע אם הדבש מותר באכילה.

דג טהור עם טעם של דג טמא: כך או כך, הגענו אל הדגים. לכאורה, אם עכבר חי, השוהה יום שלם בחבית שכר, פולט טעם מגופו אל השכר, אזי, דג טמא השוהה באקווריום זמן ממושך, פולט טעם מגופו אל המים. נידון זה אקטואלי ביותר בחנויות לממכר דגים חיים שבעלות נוכרים, שבהם דגים טמאים ודגים כשרים מצויים יחדיו באותה בריכת מים. דגים אלו "נכבשים" יחד בבריכת המים במשך יום או יומיים, ולכאורה, הדג הטהור ספג טעם מן הדג הטמא ויהיה אסור באכילה. כמו כן, יש לברר את דינו של משקה, שנפל לתוכו מים מאקווריום שבתוכו שוחה דג טמא.

הבדל בין טבעם של בעלי חיים יבשתיים לבעלי חיים ימיים: ובכן, המהר"ם שיק זצ"ל (יו"ד סי' ק"א), תלמידו של ה"חתם סופר", קובע, כי דברי רבו היו מכוונים כנגד בעלי חיים שביבשה. הללו, סופגים אל קרבם את המים בעת שהייה ממושכת בתוכם, ובהתאם, פולטים טעם מגופם אל המים. לעומת זאת, גופם של בעלי החיים הימיים חסין מפני המים, ואין הם מאבדים את טעמם לטובת המים שבתוכם הם שוהים.

דף סט"א והוא אימרטוטי אימרטט

הדבש - חומר משמר וכחומר מעכל כאחת

מבואר בסוגייתנו, כי חתיכות קטנות של שרץ, האסור באכילה, אוסרות דבר מאכל או משקה שנפלו לתוכו. בעקבות כך תמהים בעלי התוספות (ד"ה "הוא אימרטוטי אימרטט" וראשונים אחרים): "יש לתמוה עכשיו היאך אנו אוכלים דבש דבורים והלא רגלי הדבורים מעורבים בדבש". מלבד בעלי התוספות, ראשונים נוספים עסקו בסוגיה זו, והגיעו למסקנות מפתיעות כלהלן.

תהליך הפקת הדבש: רבים מאיתנו מכירים היטב את תהליך ייצור הדבש. כידוע, הדבורה יוצקת מגופה את הדבש לתוך תאים קטנים, המצויים בחלת דבש שהיא וחברותיה מייצרות, וכאשר החלה מלאה בדבש, מפרידים ממנה את הדבש. בימינו, מבוצעת הפרדה זו על ידי מכונה, המסובבת את חלת הדבש במהירות גבוהה וגורמת לטיפות הדבש להנתק מבסיסן, ובעבר, עשו זאת בשיטות ידניות. אלא, שהן בעבר והן כיום, אין הדבש מזוקק כל עיקר, ומעורבים בו דבורים מתות שדבקו לחלה, חלקי חלה, שאריות גלמים ועוד.

רגלי הדבורים וכנפיהן מותרים באכילה: כעבור זמן מסויים מהפרדה זו צפה הפסולת המעורבת בדבש מעליו, אך גם בסיומו של תהליך זה נותרים בדבש חלקיקים של רגלי דבורים, אשר ניתן לזהות כנקודות זעירות, הכהות מן הדבש. לפיכך, תמהים בעלי התוספות, כיצד ניתן לאכול את הדבש, והם מסיקים, כי למרות שגוף הדבורה אסור באכילה משום היותה שרץ, אין רגליה אסורות! וכך גם פסק הרא"ש (פ"ה ס"י י"א): "רגלי הזבוב, או כנפיים, אינו חשוב כשרץ, אלא כעפר בעלמא".

הדבש הוא חומר משמר וגם חומר מעכל: אולם, חידוש זה לא התקבל להלכה, והראשונים נדרשו להעניק הסברים אחרים להיתר אכילת דבש הדבורים. כך, למשל, הרשב"א (שו"ת ח"א ס"י פ"י) חושף, כי חומר הדבש נושא בחובו תכונה לשמר גופים שנכנסים בתוכו. אולם, כאשר הגוף שנכנס לתוכו קטוע הוא, אזי הדבש חודר לתוכו דרך הגדם, מעכל את הגוף והופך אותו לדבש! ידיעה חיונית זו נשנית גם בפייהם של תלמידי רבינו יונה (כמובא ברא"ש פ"ו ס"י ל"ה): "שדרך הדבש להחזיר הדבר הנופל לתוכו - דבש". אין, איפוא, כל מניעה, לאכול דבש המכיל חלקיקים זעירים של רגלי דבורים. הן אינן רגליים - דבש הן.

רעבתן שבדבש נתבער ונשרף: בהקשר לנושא זה, מפורסמת תשובתו של רבי אברהם אבן עזרא, אשר נשאל, מה דינו של דבש שנפל לתוכו זבוב. תשובתו היתה: "פרשנו, רעבתן שבדבש נתבער ונשרף". כלומר, "פרשנו", כבר התפרש על ידנו, כי "רעבתן",

מלחמת מדין, ולא לפני כן עם תום מלחמתם בסיחון ובעוג? תשובות רבות נאמרו בדבר, ואחת מהן בשם הרבי מקוצק: במלחמת סיחון ועוג לא נתקלקלה מחשבתם של ישראל. מה שאין כן במלחמת מדין, שבה נאמר (במדבר כ"ה) "ובכליהם אשר נכלו", היינו, שטמאו מחשבתם של ישראל והחטיאום בהרהורי עבירה. **לפיכך,** דוקא אז נתחדשו דיני הגעלת כלים - להפליט את הבלוע בפנים... ("הגעלת כלים", מבוא).

דף סט"א והלכתא אידי ואידי בשיתין וכן כל איסורין שבתורה

שיעור של גאווה

חז"ל אמרו (סוטה ה"א), כי תלמיד חכם צריך שיאה בו אחד משמונה בשמיניות. הכוונה, מבארים בעלי המוסר, כי די לו בגאווה מועטת זו של 1/64, מאחר שהיא בטלה בשישים...

דף ע"א כמה כיסי קא משתכחי בשוקא

כשמותו לטלטל רק את של השני...

לדעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל, אדם המוצא בשבת כלי שמלאכתו לאיסור, כגון פטיש, אסור לו להשיבו לבעליו, אף על פי שכלי זה מותר לטלטל לצורך גופו, ואם כן יש לומר, כי קיום מצות השבת אבידה נחשב "צורך גופו" של הכלי, זאת, משום שאם אכן מותר הדבר עקב "צורך גופו", תיווצר מציאות מורה ולפיה, כאשר פטישו שלו אבד ומצאו יאסר עליו להשיבו לביתו, שהרי אינו מקיים מצווה בכך, ואילו כשמצא פטישו של חברו - יהא מותר לו לטלטלו ולהשיבו... היתכן? (ישימירת שבת כהלכתה" פ"כ ס"ק כ"ג).

דף ע"א המוצא כיס בשבת

לברוח מדיני הזהב

רבי ישעיה זכוכיער זצ"ל היה מגדולי ישראל שאגדות וסיפורים הילכו עליהם בעיירות ליטא.

בין השאר סיפור עליו, כי פרץ מקומי, אשר חפץ לבדוק את צדקתו, צוה על פקידיו להניח ערימות של דינרי זהב בדרכו הקבועה של רבי ישעיה בשבת קודש בבוקר, והורה לאחד מפקידיו להיחבא בין השיחים כדי לראות מה יעשה רבי ישעיה.

ומה ראו עיניו? כשהגיע רבי ישעיה למקום בו היו מונחים הדינרים, שמע אותו אומר לעצמו מספר פעמים בקול: "זכור ישעיה, שבת היום, אל תגע בס". ושוב התעורר ואמר: "אמרו חז"ל, הוי בורח מן העבירה!" ומיד ברח משם... (אמונת התנחיה).

היינו הזבוב, "שבדבש", שנפל לדבש, "נתבער ונשרף", הרי הוא מתעכל בתוך הדבש, כלה ואיננו. תשובה קצרה זו מתוחכמת היא, מאחר שמשפט זה ניתן לקריאה בארבעה אופנים שונים. מן האות "פ" העליונה ניתן לקרוא מימין לשמאל שורה אחר שורה, ומלמעלה למטה טור אחר טור. מן האות "פ" התחתונה ניתן לקרוא משמאל לימין שורה אחר שורה ומלמטה למעלה טור אחר טור.

③
④

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגידי שיעור דף היומי, סוכטשוב

בשורה לתושבי גבעת שמואל

הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה
לייסד שיעור חדש
בסוגיות הדף היומי לבני נוער
בבי"ס "מורשת זבולון"
בכל יום א'
ע"י מגיד השיעור
מר בני בית מדרשנו

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגידי שיעור דף היומי, סוכטשוב

בשורה לתושבי נחלים

הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה
לייסד שיעור חדש
בסוגיות הדף היומי לבני נוער
בישיבת "נחלים"
בימים א' ו-ד'
ע"י מגיד השיעור
הרב מיכאל המאירי שליט"א

לעילוי נשמת

ה"ר גרשון ב"ר בצלאל ז"ל
ה"ר יהודה ב"ר אליהו ז"ל
ת. נ. צ. ב. ה.
הונצחו ע"י משפחותיהם

נקודות הפצה בחו"ל

ארצות הברית: ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218
ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
אנגליה (לונדון): יחזקאל אברט 0044-20-8700-416000
מנצ'סטר: שמואל קאהן 07976402928
קנדה מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
טורונטו: הר"ר דניאל כאהן 416-182-3848
אוסטרליה: הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217
פלורידה: הר"ר יעקב סנדורוביץ 0475-263759
ברזיל: הר"ר יהושע פסטרניק 011-30513955
ונצואלה: הר"ר טעדיה שוקרון 0058212) 552-66-25
מכסיקו: הרב שאול מלאה 0052555) 251-02-46
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030